

Заняття 2. Шлях до свободи

Аркуш 4

На другому занятті діти досліджують поняття свободи через образи. Учні аналізують та порівнюють три види свободи ("від", "для", "з"), обговорюють філософські запитання, пов'язані з природою та самопізнанням. У центрі — ідея, що свобода — це шлях, який триває все життя.

ЗАНУРЕННЯ

Вправа 1. Мовчазне споглядання

Дії вчителя/вчительки:

- Показую аркуш 4 без коментарів
- Кажу: "Роздивімося просто цю сторінку 3 хвилини. Подивіться на лінії, форми, слова. Дозвольте своїм очам мандрувати по аркуші"
- Тримаю тишу 3 хвилини
- М'яко запитую: "Що перше впадає у вічі на цій сторінці? Поділіться одним словом або жестом"

Дії учнівства:

- Споглядають аркуш у тиші
- Фокусуються на різних елементах: дерево, гори, літак, рамки
- Добровільно діляться першим враженням
- Можуть показати жестом замість слова

Орієнтовні відповіді:

- "Дерево"
- "Гори"
- "Літак летить"
- "Порожні рамки"
- "Шлях угору"
- "Хмара"
- "Все рухається"
- *Жест руки, що показує рух догори*

Вправа 2. Дослідження руху та напрямків

Дії вчителя/вчительки:

- Простежмо очима всі лінії на цьому аркуші. Куди вони ведуть?
- Покажіть рукою напрямок руху на малюнку

- Що рухається вгору? Що рухається вбік? Що залишається на місці?

Дії учнівства:

- Простежують лінії поглядом
- Показують напрямки руками
- Виділяють рухомі та нерухомі елементи
- Відчувають динаміку сторінки

Орієнтовні відповіді:

- "Дерево росте вгору"
- "Літак летить направо"
- "Гори стоять на місці"
- "Хмара пливе"
- "Все тягнеться до неба"
- "Рамки чекають"
- "Шлях веде вперед"
- "Усе живе"

Вправа 3. Звуки та відчуття

Дії вчителя/вчительки:

- Заплющте очі на хвилину
- Уявіть, що ви опинилися в цьому місці
- Які звуки ви можете почути?
- Що відчуваєте шкірою?

Дії учнівства:

- Заплющують очі
- Уявляють себе в просторі малюнка
- Створюють звукову картину
- Діляться тактильними відчуттями

Орієнтовні відповіді:

- "Шум літака в небі"
- "Шелест листя на дереві"
- "Вітер у горах"
- "Тиша високих вершин"
- "Гудіння мрії"
- "Дзвін свободи"
- "Прохолода гір"
- "Тепло сонця"

Методичний коментар

Для 9-11 років: Скоротити споглядання до 2 хвилин, більше рухових активностей, дозволити імітувати звуки.

Для 12-13 років: Стандартний варіант, додати запитання про настрій малюнка.

Для 14-15 років: Продовжити споглядання до 4-5 хвилин, запросити до більш глибокого аналізу композиції.

ДОСЛІДЖЕННЯ

Вправа 4. Візуальне мислення

Дії вчителя/вчительки:

- Що ви бачите на цій сторінці?
- Що може відбуватися тут?
- Чому ви так думаєте?
- Які деталі підтверджують ваші думки?

Дії учнівства:

- Описують конкретні візуальні елементи
- Висловлюють припущення про зміст
- Обґрунтовують свої спостереження
- Знаходять докази в малюнку

Орієнтовні відповіді:

- "Бачу дерево з гілками, що тягнуться вгору"
- "Здається, це про зростання та розвиток"
- "Літак летить до мрії"
- "Порожні рамки чекають на наші відповіді"
- "Гори показують, що шлях довгий"
- "Хмара може бути думкою"
- "Все прагне до висоти"
- "Це карта внутрішнього шляху"

Вправа 5. Читання тексту та аналіз структури

Дії вчителя/вчительки:

- Прочитаймо разом текст на цьому аркуші
- Які ключові слова ви помітили?
- Чому є три різні види свободи: "від", "для", "з"?
- Що означає фраза "триватиме, навіть коли ти станеш дорослим"?

Дії учнівства:

- Читають текст вголос або про себе
- Виділяють ключові поняття
- Аналізують структуру фраз
- Роздумують над значенням слів

Орієнтовні відповіді:

Ключові слова:

- "Шлях", "свобода", "дорослий", "мрія"
- "Від", "для", "з" - різні напрямки свободи
- "Триватиме" - процес, а не результат

Аналіз структури:

- "Свобода від чогось поганого"
- "Свобода для чогось хорошого"
- "Свобода з кимось разом"
- "Це не закінчується з дитинством"

Інтерпретації:

- "Свобода — це не пункт призначення, а дорога"
- "Навіть дорослі мають право мріяти"
- "Можна звільнитися від старого й рухатися до нового"

Вправа 6. Метафоричне дослідження

Дії вчителя/вчительки:

- Якби це дерево могло розповісти свою історію, що воно сказало б?
- Який настрій у цього літака? Куди він так поспішає?
- Що може ховатися за горами?
- Які кольори підійшли б для цього малюнка?

Дії учнівства:

- Створюють наративи для елементів малюнка
- Проектують емоції на об'єкти
- Уявляють простір за межами зображення
- Підбирають кольорову палітру

Орієнтовні відповіді:

Історія дерева:

- "Я расту повільно, але впевнено"
- "Мої коріння міцні, а мрії високі"
- "Кожна гілка — це новий шлях"
- "Я дім для пташок мрій"

Настрій літака:

- "Я радісний і вільний"
- "Я несу чийсь мрій"
- "Мені не страшна висота"
- "Я знаю, куди лечу"

За горами:

- "Нові пригоди"
- "Інші світи"
- "Невідомі можливості"
- "Ще більші мрії"

Кольори:

- "Зелений для дерева життя"
- "Блакитний для неба мрій"
- "Сірий для мудрих гір"
- "Золотий для літака надії"

Вправа 7. Філософські питання допитливої дитини

Дії вчителя/вчительки:

- Чи потрібна деревам свобода? Від чого вони хочуть звільнитися?
- Якби птахи могли говорити з літаками, про що б вони розмовляли?
- Чи можна бути вільним і залишатися на одному місці?
- Що було б, якби гори могли ходити?

Дії учнівства:

- Роздумують над незвичайними питаннями
- Шукають несподівані зв'язки
- Висловлюють креативні ідеї
- Грають з логікою та фантазією

Орієнтовні відповіді:

Свобода дерев

- "Дерева хочуть звільнитися від сухих гілок"
- "Їм потрібна свобода для росту"

- "Вони мріють про дощ і сонце"
- "Дерева вільні, бо не біжать нікуди"

Розмова птахів і літаків

- "Птахи вчили б літаків, як відчувати вітер"
- "Літаки розповідали б про далекі країни"
- "Вони б говорили про різні види польоту"
- "Обмінювалися б секретами неба"

Свобода без руху

- "Можна подорожувати думками"
- "Свобода — це внутрішній стан"
- "Мудрість приходить до тих, хто вміє чекати"
- "Корені дають свободу гілкам"

Вправа 8. Особистісні зв'язки

Дії вчителя/вчительки:

- Пригадайте момент, коли ви відчували себе вільними, як цей літак
- Від чого ви хотіли б звільнитися? (делікатно, без тиску)
- Для чого ви мрієте використати свою свободу?
- З ким ви хотіли б поділитися своєю свободою?

Дії учнівства:

- Згадують особисті спогади
- Рефлексують над власними бажаннями
- Шукають зв'язки з життєвим досвідом
- Можуть відповідати або промовчати

Орієнтовні відповіді:

- "Відчував себе вільним, коли біг по полю"
- "Хочу звільнитися від страху помилитися"
- "Мрію використати свободу для творчості"
- "Хочу поділитися з друзями"
- "Коли малюю, я найбільш вільний"
- "Свобода — це можливість бути собою"

Вправа 9. Сучасні українські зв'язки

Дії вчителя/вчительки:

- Цікавий факт: український льотчик Ігор Сікорський створив перший гелікоптер і літав не тільки вперед, а й у всіх напрямках. Як ви думаєте, що надихнуло його на таку свободу польоту?
- А ось українка Софія Яблонська подорожувала в Гімалаї в 1930-х роках, коли для жінок це було майже неможливо. Вона казала: "Гори навчили мене, що найвищі вершини досягаються поступово". Що спільного між її шляхом і польотом Сікорського?
- Які "гори" долають сучасні українські діти у світі?
- Що об'єднує всіх українських дітей, незалежно від того, в якій країні вони живуть?

Дії учнівства:

- Слухають історію про винахідника
- Проводять паралелі з власним досвідом
- Шукають спільні риси українських дітей
- Говорять про сучасні виклики

Орієнтовні відповіді:

- "Сікорський, мабуть, мріяв літати як птах"
- "Яблонська показала, що жінки теж можуть підкорювати вершини"
- "Обидва не зупинялися перед перешкодами"
- "Гори" — це нова мова, нова школа, нові друзі"
- "Всіх нас об'єднує українська мова в серці"
- "Ми всі мріємо про мирну Україну"
- "Українські діти скрізь творчі та сильні"
- "Наша спільна "гора" — це зберегти себе"

Методичний коментар

Для 9-11 років: Більше конкретних образів, менше абстрактних понять. Фокус на емоціях та відчуттях.

Для 12-13 років: Поєднання конкретного та абстрактного. Введення елементів дискусії.

Для 14-15 років: Глибші філософські роздуми. Зв'язок з екзистенційними питаннями.

ТВОРЧІСТЬ

Вправа 10. Варіанти творчих завдань (діти обирають)

Варіант А. Карта мого шляху свободи

Інструкція. Намалюйте карту вашого особистого шляху до свободи. Покажіть, звідки ви йдете, де зараз знаходитесь, і куди прямуєте. Додайте символи того, що допомагає вам у подорожі.

Варіант Б. Заповнення рамок

Інструкція. Заповніть три рамки на аркуші:

- Свобода ВІД... (що хочете залишити позаду)
- Свобода ДЛЯ... (заради чого рухаєтесь)
- Свобода З... (з ким хочете поділитися)

Варіант В. Літак моєї мрії

Інструкція. Створіть детальний малюнок або опис літака, який би перевозив вашу найбільшу мрію. Що в ньому особливого? Куди він летить? Кого бере з собою?

Варіант Г. Дерево мого росту

Інструкція. Намалюйте дерево, де коріння — це ваші цінності, стовбур — ваша теперішня сила, а гілки — можливості для розвитку. Додайте листя-мрії на гілки.

Варіант Д. Діалог з горою

Інструкція. Напишіть розмову між собою та мудрою горою. Що вона розповість про терпіння, витривалість і довгий шлях? Які поради дасть?

Дії вчителя/вчительки під час творчості:

- Надаю різноманітні матеріали: папір, фломастери, олівці, кольорові ручки
- Циркулюю класом, підтримуючи процес
- Задаю відкриті питання: "Розкажи про свій символ", "Що означає ця частина?"
- Не оцінюю результат, а цікавлюся процесом
- Нагадую, що можна поєднувати кілька варіантів

Дії учнівства:

- Обирають варіант, який найбільше резонує
- Працюють у власному темпі
- Експериментують з формами вираження
- За бажанням консультуються з педагогом/педагогинєю
- Можуть змінювати завдання в процесі

Методичний коментар

Для 9-11 років: Акцент на варіанти А, В, Г - більше візуальні, менше письмові. Можна працювати в парах.

Для 12-13 років: Всі варіанти доступні. Заохочення до поєднання візуального та вербального.

Для 14-15 років: Особливо цінні варіанти Б, Д, Е. Можливість створення мультимедійних проєктів.

РЕФЛЕКСІЯ

Вправа 11. Особиста рефлексія

Дії вчителя/вчительки:

- Подумайте мовчки 3 хвилини:
 - Що нового ви відкрили про свої мрії?
 - Який "літак" у вашому житті готовий до польоту?
 - Від чого ви готові звільнитися прямо зараз?

Дії учнівства:

- Мовчки рефлексують над запитаннями
- Можуть записати думки в особистий зошит
- Готуються до можливого обміну в колі

Вправа 12. Спільне коло

Дії вчителя/вчительки:

- Хто хоче поділитися одним відкриттям про себе?
- Яку мрію ви б хотіли відправити в політ прямо зараз?
- Що б ви сказали дереву з цього малюнка?
- Дякую всім за щирість і творчість

Дії учнівства:

- Добровільно діляться інсайтами
- Слухають інших з повагою
- Можуть задати питання один одному
- Висловлюють подяку за заняття

Орієнтовні відповіді:

- "Зрозуміла/зрозумів, що мої мрії важливі"
- "Хочу відправити в політ мрію про нову дружбу"

- "Сказала б дереву: "Дякую за науку терпіння""
- "Відкрила, що свобода — це не тільки робити, що хочеш"

Вправа 13. Валізка додому

Дії вчителя/вчительки: Пропоную експерименти на вибір:

Сімейні дослідження:

- "Літак мрій родини": запитай у кожного члена сім'ї про їхню найбільшу мрію і створи спільний "літак сімейних мрій"
- "Сімейне дерево свободи": дізнайся, від чого хотіли звільнитися твої батьки у твоєму віці

Дослідницькі місії:

- "Карта свободи мого району": знайди 3 місця навколо дому, де ти відчуваєш себе найбільш вільним
- "Спостереження за деревами": обери одне дерево поблизу і спостерігай за ним тиждень — як воно змінюється?

Цифрові експерименти:

- "Плейлист свободи": створи музичну добірку для польоту до мрії
- "Фотопроект "Шлях вгору"": зроби фото всього, що росте або тягнеться вгору

Філософські експерименти:

- "Питання до мрії": напиши лист своїй найбільшій мрії і запитай, чого вона від тебе чекає
- "Діалог з літаком": уяви розмову з літаком, який пролітає над твоїм домом

Творчі практики:

- "Щоденник росту": щодня записуй або малюй, як ти "вирос" за день
- "Мрії в хмарах": лягай на траву і шукай у хмарах форми своїх мрій

Методичний коментар

Для всіх вікових груп:

- Підкреслити добровільність участі
- Заохочувати експериментувати
- Нагадати про безпеку під час досліджень

Складні ситуації та реакції

Ситуація: Дитина каже: "У мене немає мрій"

Реакція: Це нормально — іноді мрії приховуються. А що тебе радує прямо зараз? Можливо, там заховалася маленька мрія.

Ситуація: Дитина плаче, згадуючи про те, від чого хоче звільнитися

Реакція: Дякую за довіру. Всі почуття важливі. Хочеш поговорити наодинці після уроку? А зараз подихаймо разом.

Ситуація: "Це все нереально, мрії не збуваються"

Реакція: Розумію цей сумнів. А як думаєш, чи мріяв Ігор Сікорський про свій гелікоптер, коли був дитиною? Іноді мрії змінюються, але вони ведуть нас вперед.

Ситуація: Дитина не хоче ділитися особистими мріями

Реакція: Чудово, що ти бережеш свої мрії. Вони твої. Можеш поділитися мрією про щось загальне — наприклад, про світ або природу?

Ситуація: "А чому дорослі не мріють?"

Реакція: Цікаве спостереження! А як ти думаєш, може, дорослі мріють по-іншому? Або забувають показувати свої мрії? Що б ти порадив дорослим?

ДОДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ/ВЧИТЕЛЬКИ

Українські мрійники та дослідники

Літак "Мрія" (Ан-225). Найбільший літак у світі створено в Україні. Його назвали "Мрія", бо він втілював мрію про можливість перевозити найважчі вантажі. Літак міг піднімати в небо космічні кораблі! Хоча оригінальну "Мрію" знищили під час війни, українці будують нову. Це показує, що справжні мрії не вмирають — вони відроджуються.

Ігор Сікорський (1889-1972). Авіаконструктор, який створив перший в світі чотиримоторний літак і вертоліт. Народився в Києві, але свої найбільші винаходи створював в Америці. Казав: "Якщо машина не хоче літати, вона не буде літати". Його мрія про різноманітність польоту привела до створення гелікоптера, який може рухатися в усіх напрямках.

Софія Яблонська (1907-1971). Українська художниця та мандрівниця, яка в 1930-х роках подорожувала Гімалаями та Китаєм, коли це було надзвичайно складно для жінок. Вона малювала гори, долаючи висотну хворобу та холод. Її картини показують, що найвищі вершини досягаються поступово, крок за кроком. Казала: "Кожна гора навчає чомусь новому".

Юрій Лисянський (1773-1837). Український мореплавець, який першим з українців здійснив навколосвітню подорож. Плавав три роки, долаючи океанські "гори" — величезні хвилі. Довів, що мрії можуть бути сильнішими за найбільші перешкоди.

Марія Приймаченко (1908-1997). Художниця з Київщини, яка мріяла показати світу красу української природи. Її фантастичні тварини і рослини "літали" по її картинах, не знаючи кордонів. Навчилася малювати сама, долаючи "гори" непорозуміння — багато хто не розумів її мистецтво.

Олег Антонов (1906-1984). Авіаконструктор, творець багатьох українських літаків. Мріяв про літаки, які служитимуть мирним цілям. Літаки його конструкторського бюро, включно з майбутнім Ан-225 "Мрія", стали символом того, що українські мрії можуть бути найбільшими у світі.

Питання для додаткового обговорення:

- Що спільного між усіма цими людьми?
- Які "гори" долав кожен з них?
- Чи могли вони досягти своїх мрій, якби здалися при перших перешкодах?
- Яку "Мрію" хотіли б ви створити для України?

Зв'язок з сучасністю

Сьогодні українські діти по всьому світу долають свої "гори" — нові мови, нові школи, нові країни. Проте вони несуть у собі ту саму силу мрії, що рухала Сікорським, Яблонською, Лисянським. Кожна дитина може стати творцем нової "Мрії" — літака, картини, відкриття, або просто доброї справи.